



**TURUN
YLIOPISTO**
Kauppakorkeakoulu

Kestävyyssraportoinnin varmentaminen osana yritysvastuun toteutumista

PLRK Laskentatoimen ja rahoituksen
kandidaatintutkielma

Laatija:
Jere Sulasalmi

Ohjaaja:
KTT Lauri Lepistö

6.12.2025

Pori

Opiskelijan lausunto tekoölyn käytöstä tähän tutkielmaan liittyen:

En ole käyttänyt tekoölyä hyödyntäviä työkaluja tätä tutkielmaa kirjoittaessani.

Olen käyttänyt tekoölyä hyödyntäviä työkaluja tätä tutkielmaa kirjoittaessani. Tämä käyttö on dokumentoitu tutkielman liitteessä. Vakuutan, että tekoölyä käytettiin yliopiston ohjeistuksen mukaisella tavalla.

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidaatintutkielma

Oppiaine: Laskentatoimi ja rahoitus

Tekijä: Jere Sulasalmi

Otsikko: Kestävyysraportoinnin varmentaminen osana yritysvastuun toteutumista

Ohjaaja: KTT Lauri Lepistö

Sivumäärä: 32 sivua + liitteet 1 sivua

Päivämäärä: 6.12.2025

Tiivistelmä

Kestävyysraportointi muodostaa nykyisin keskeisen osan yritysten sidosryhmäviestintää sidosryhmien vaatimusten kasvaessa tiedon luotettavuutta kohtaan. Kehitys kytkeytyy Euroopan unionin sääntelyhankkeisiin ja tarpeeseen hallita ilmatoriskejä. Raportoinnin uskottavuus kärsii esimerkiksi viherpesuepäilyistä, mikä luo tarpeen ulkopuoliselle varmentamiselle. Tutkielman tavoitteena on selvittää kestävyysraportoinnin varmentamisen kykyä vastata yritysvastuun teoreettisiin odotuksiin läpinäkyvyydestä ja uskottavuudesta. Työ rakentuu sidosryhmäteorian, institutionaalisen teorian ja agenttiteorian viitekehukseen.

Tutkimusongelma kohdistuu yritysvastuun teoreettisten lähtökohtien asettamiin odotuksiin läpinäkyvyydestä ja uskottavuudesta sekä varmentamisen kykyyn vastata niihin käytännössä. Keskeisenä tarkastelun kohteena on varmentamisen rooli yritysvastuun tavoitteiden toteuttajana. Tutkielma toteutetaan käsiteanalyttisenä kirjallisuuskatsauksena. Menetelmä mahdollistaa ilmiön tarkastelun analyttisen päättelyn ja olemassa olevan tutkimustiedon synteesin kautta. Aineisto koostuu systemaattisella tiedonhauulla kerätystä tieteellisestä kirjallisuudesta ja lähteet painottuvat 2010- ja 2020-luvun tutkimuksiin sekä keskeisiin klassikkoteoksiin.

Päätulokset osoittavat varmentamisen ratkaisevan luottamuspulaa muuttamalla yritysvastuun informaation markkinakelpoiseksi dataksi. Prosessiin liittyy voimakas kestävyystiedon tilintarkastuminen. Institutionaaliset paineet ja ISAE 3000 -standardin valta-asema ohjaavat raportointia kohti taloudellisen laskentatoimen logiikkaa, joka suosii mitattavaa ja kovaa dataa osittain jopa laadullisen sisällön kustannuksella. Seurauksena on odotuskuilu sidosryhmien laaja-alaisen toiveiden ja rajoitetun varmuuden tarjoaman teknisen takeen välillä.

Varmentaminen toimii markkinoilla vahvana signaalina yrityksen sitoutumisesta ja tuottaa organisaatiolle legitimitettä. Se täyttää agenttiteorian vaatimuksen teknisestä uskottavuudesta. Nykyinen varmentamisen käytäntö toimii siltana teoreettisten ihanteiden ja markkinarealiteettien välillä. Menetelmä varmistaa raportoinnin prosessien lainmukaisuuden ja tukee siten yritysvastuun tavoitteita teknisen luotettavuuden tasolla.

Avainsanat: Yritysvastuu, kestävyysraportointi, kestävyysraportoinnin varmentaminen

Sisällys

1	Johdanto	5
1.1	Aiheen tausta	5
1.2	Tutkimusongelma ja rajaukset	6
1.3	Tutkimusmenetelmä ja aineisto	7
2	Teoreettinen tausta	9
2.1	Yritysvastuun kehitys	9
2.2	Yritysvastuun tavoitteet	10
2.3	Isomorfismi	12
2.4	Agenttiteoria	13
2.5	Sidosryhmäteoria	14
3	Kestävyysraportoinnin varmentaminen	17
3.1	Varmentaminen	17
3.2	Kestävyysraportointi	19
3.3	Odotuskuilu	20
3.4	Säätely ja standardit	22
3.5	Sanktiot	23
3.6	Varmentamisen haasteet	24
4	Pohdinta ja johtopäätökset	27
	Lähteet	30
	Liitteet	33
	Liite 1 Selvitys tekoälyn käytöstä	33

1 Johdanto

1.1 Aiheen tausta

Kestävyysraportointi on vakiinnuttanut asemansa keskeisenä osana yritysten sidosryhmäviestintää. Sidosryhmien vaatimukset tiedon luotettavuutta kohtaan ovat kasvaneet samanaikaisesti. Euroopan unionin (EU) kestävyysraportointidirektiivi vastaa tähän kehitykseen asettamalla yrityksille uusia raportointivelvoitteita. Direktiivin tavoitteena on kestävyystietojen aseman vakiinnuttaminen yhdenvertaiseksi taloustietojen kanssa. Tavoitteena on myös tukea EU:n vihreän kehityksen ohjelmaa ohjaamalla yrityksiä kohti kestävämpiä liiketoimintamalleja. Direktiivin voimaantulo tapahtuu portaittain, ja valmistautuminen edellyttää yrityksiltä perehtymistä laajoihin standardeihin ja olennaisuusanalyysin toteuttamiseen. Kehitys on vakiinnuttanut riippumattomien asiantuntijoiden toteuttaman kestävyysraporttien arvioinnin aseman. (KPMG 2024) Kestävyystietojen kysyntä on kasvanut myös sijoittajayhteisön keskuudessa, sillä sijoittajat ja omaisuudenhoitajat tarvitsevat tietoja ymmärtääkseen kestävyyskysymysten aiheuttamia riskejä ja mahdollisuuksia (O'Dwyer 2021, 30). Sijoituspäätösten tueksi tarvitaan luotettavaa tietoa, sillä puutteellinen informaatio vaikeuttaa riskien huomioimista ja saattaa aiheuttaa rahoitusvakautta uhkaavia järjestelmäriskkejä. Tämä kehitys kytkeytyy tiiviisti EU:n kasvustrategiaan ja vihreän kehityksen ohjelmaan, joiden toteutuminen edellyttää yrityksiltä laajaa tilivelvollisuutta sekä avoimuutta (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2022, 2–5, 12). Kestävyysraportointi vastaa tähän kysyntään.

Kestävyysraportointi tarkoittaa käytäntöjä, joiden välityksellä organisaatiot viestivät tietoa kestävyteen liittyvistä asioista sidosryhmilleen (Laine ym. 2022, 83). Kestävyysraportoinnista on muodostunut keskeinen osa yritysten viestintää sidosryhmien asettaessa yhä korkeampia odotuksia tiedon luotettavuudelle ja vertailukelpoisuudelle. Tyypillisiä sidosryhmiä ovat esimerkiksi rahoittajat, työntekijät, alihankkijat, asiakkaat ja omistajat. Sidosryhmiksi voidaan laskea myös vähemmän ilmeisiä tahoja, kuten luonto ja tulevat sukupolvet. Sidosryhmät ovat aina kontekstisidonnaisia ja kullekin organisaatiolle ainutlaatuisia. (Laine ym. 2022, 40)

Kestävyysraportointi on kohdannut haasteita uskottavuuden ja läpinäkyvyyden kannalta, mikä on aiheuttanut epäilyjä esimerkiksi viherpesusta. Viherpesu tarkoittaa organisaation kestävyystiedon manipulointia, jossa kestävyysraportointia hyödynnetään omien etujen edistämiseen. Toiminnan tavoitteena on maineen vahvistaminen ja positiivisen mielikuvan luominen, mikä kytkeytyy tilivelvollisuuteen ja osakkeenomistajien arvon maksimointiin. (Laine ym. 2022, 105–106) Käytännössä tämä ilmenee myönteisten kehityskulkujen korostamisena ja kielteisten asioiden

vähättelynä tai sivuuttamisena (Suchman 1995, 599). Aikaisempi raportointikäytäntö on osoittanut ongelmia tietojen vertailukelpoisuudessa ja luotettavuudessa, sillä monet yritykset ovat jättäneet julkistamatta olennaisia kestävyysliittyviä tietoja (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2022, 21). Viherpesun kaltaiset haasteet ovat toimineet keskeisenä tekijänä vaatimuksille parantaa kestävyystietojen laatua (Laine ym. 2022, 118).

Raportoinnin heikon uskottavuuden ja läpinäkyvyyden taustalla on usein luottamuspulla. Varmentaminen tarjoaa yhden ratkaisun näiden haasteiden vähentämiseen ja kestävyysraportoinnin uskottavuuden sekä läpinäkyvyyden parantamiseen. Varmentamisen tarkoituksena on lisätä annettujen tietojen läpinäkyvyyttä ja uskottavuutta. Kolmannen osapuolen suorittama varmentaminen on yleistynyt jatkuvasti ja esimerkiksi vuonna 2020 noin kaksi kolmasosaa maailman suurimmista kansainvälisistä yhtiöistä sisällytti varmentamislausunnon kestävyysraporttiinsa. (Laine ym. 2022, 84, 105–117) Kestävyysraportoinnin varmentaminen on usein rajoitettua ja perustuu tilintarkastusalan standardeihin, kuten ISAE 3000:een. Tätä standardia on kritisoitu sen yleisluontoisuudesta, eikä se aina sovellu kestävyystiedon monimutkaiseen luonteeseen. Kestävyystietojen tilintarkastuminen ilmenee ammattilaisten pyrkimyksenä laajentaa perinteistä osaamistaan, jolloin rahoitustarkastuksen faktapainotteinen logiikka rajaa varmennettavan tiedon helposti mitattavaan muotoon. (Laine ym. 2022, 117; Simnett 2012, 95–96)

1.2 Tutkimusongelma ja rajaukset

Tämän kandidaatintutkielman tavoitteena on selvittää, miten kestävyysraportoinnin varmentaminen vastaa yritysvastuun teoreettisiin odotuksiin läpinäkyvyydestä ja uskottavuudesta. Tavoitteena on lisätä ymmärrystä siitä, miten sidosryhmäteoria, institutionaalinen teoria ja agenttiteoria selittävät varmentamisen tarvetta, ja miten varmentaminen lisää uskottavuutta ja läpinäkyvyyttä.

Tutkielmassa vastataan seuraaviin kysymyksiin:

Millaisia odotuksia yritysvastuun tavoitteet asettavat kestävyysraportoinnille?

Mitä riskejä agenttiteoria ja institutionaaliset paineet nostavat kestävyysraportoinnissa?

Miten kestävyysraportoinnin varmentaminen käytännössä voi vastata näihin haasteisiin?

Tarkastelu rajataan koskemaan nimenomaan ulkoista varmentamista, jolla pyritään lisäämään raportoinnin uskottavuutta. Raportoinnin tekninen sisällöntuotanto ja laskentatoimi jätetään tarkastelun ulkopuolelle. Tutkielmassa käytetään käsitettä varmentaminen kuvaamaan prosessia,

jossa ulkopuolinen taho vahvistaa tietojen luotettavuuden. Varmentajista puhuttaessa viitataan ensisijaisesti tilintarkastusyhteisöihin ja muihin riippumattomiin palveluntarjoajiin.

Tutkimuksen aiheen valinta on perusteltavissa sen ajankohtaisuudella ja yhteiskunnallisella merkittävyydellä. Aihe osuu suoraan yritysmaailman ja lainsäädännön murroskohtaan. Aihe on kriittinen juuri nyt, koska elämme siirtymävaihetta varmentamisen vapaaehtoisuudesta pakollisuuteen. Euroopan unionin kestävyysraportointidirektiivi asettaa yrityksille uusia laajoja velvoitteita, ja tavoitteena on nostaa kestävyystieto samalle viivalle taloudellisen tiedon kanssa. Aiheen tutkiminen on välttämätöntä, jotta ymmärretään, miten yritykset ja varmentajat selviytyvät tästä massiivisesta muutoksesta. Aiheen valinta on myös taloudellisesti perusteltua, koska puutteellinen informaatio voi uhata rahoitusvakautta ja aiheuttaa markkinariskejä.

Tutkielma muodostuu johdannon lisäksi kahdesta pääluvusta sekä yhteenvedosta. Toinen luku sisältää teoreettisen viitekehyksen. Luvussa käsitellään yritysvastuuta, sidosryhmäteoriaa, institutionaalista teoriaa ja agenttiteoriaa. Nämä teoriat selittävät varmentamisen tarvetta läpinäkyvyyden ja uskottavuuden näkökulmista. Tutkielman kolmannessa luvussa huomio kiinnittyy kestävyysraportoinnin varmentamisen käytäntöihin ja standardeihin. Luvussa tarkastellaan varmentamisen standardeja sekä kestävyysraportoinnin aiheuttamaa odotuskuilua ja sen vaikutusta sidosryhmien luottamukseen. Neljännessä luvussa esitetään tutkielman yhteenvedo ja keskeiset havainnot.

1.3 Tutkimusmenetelmä ja aineisto

Tässä tutkielmassa sovelletaan käsiteanalyttistä tutkimusotetta. Menetelmä mahdollistaa tutkimuksen toteuttamisen itsenäisenä kokonaisuutena ilman empiiristä aineistoa.

Käsiteanalyttisen tutkimuksen tavoitteena on luoda käsitejärjestelmä ja lisätä ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Pyrkimyksenä on selittää todellisuutta käytännönläheisesti. Uutta tietoa tuotetaan analyttisen ajattelun ja argumentoinnin avulla. (Neilimo & Näsi 1980, 31–33, 66)

Tutkielma toteutetaan teoreettisena kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsaus on tieteellinen tutkimusprosessi, joka on luonteeltaan analyttinen. Menetelmä on systemaattinen ja toistettava tapa tunnistaa, arvioida ja tiivistää olemassa olevaa tutkimustietoa. Sen avulla rakennetaan selkeä kokonaiskuva käsiteltävästä aihealueesta. Kirjallisuuskatsaus toteutetaan rajaamalla aihe, muodostamalla tutkimuskysymykset ja selvittämällä aiempaa tutkimusta. Löydettyjä tutkimuksia käsitellään kriittisesti. (Vilkkä 2023, 10–11)

Aineisto hankitaan systemaattisen tiedonhaun avulla seuraavista tieteellisistä tietokannoista: Scopus, Web of Science, ProQuest, Emerald Insight, joita täydennetään tarvittaessa Google Scholarin ja Turun yliopistokirjaston hakupalvelun Volterin kautta. Hakua rajataan ensisijaisesti 2010- ja 2020-luvun tutkimuksiin, mutta yritysvastuun teoreettisen perustan vuoksi otetaan mukaan myös keskeiset klassikkoteokset. Aineisto tallennetaan viitteidenhallintaohjelmaan Zotero alustalle, mikä mahdollistaa lähteiden järjestelmällisyyden ja viittauskäytännön hallinnan. Tällä tavoin aineiston hankinta ja käsittely etenee johdonmukaisesti, ja kirjallisuuskatsaus tarjoaa perustan tutkimuskysymysten syvälle tarkastelulle.

2 Teoreettinen tausta

2.1 Yritysvastuun kehitys

Yritysvastuun käsite on kehittynyt merkittävästi ajan myötä ja siirtynyt perinteisestä taloudellisesta painotuksesta kohti laajempaa moraalista näkökulmaa, joka kattaa sidosryhmien hallinnan ja kestävyuden. Perinteisesti taloustieteellinen kirjallisuus on käsitellyt yrityksiä mustina laatikoina, jotka toimivat markkinoiden rajojen puitteissa maksimoiden voittoja. (Jensen & Meckling 1976, 305–306) Archie B. Carroll on vaikuttanut merkittävästi yritysvastuun käsitteelliseen kehitykseen. Hän esitti kolmiulotteisen käsitelmän yrityksen sosiaalisesta suorituskyvystä vuonna 1979. Heinäkuussa 1991 Carroll julkaisi artikkelin "The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders", joka liitti yritysvastuun käsitteen organisaation sidosryhmien moraaliseen hallintaan. Yritysvastuun käsitteen kehitykseen liittyy keskeisesti sidosryhmälähestymistavan liittyminen osaksi strategista johtamista.

Yritysvastuu (engl. Corporate Social Responsibility, CSR) käsittää liiketoiminnan velvollisuuksien laajan kirjon ja edellyttää neljän eri vastuualueen samanaikaista täyttämistä. Carrollin (1991) määritelmässä yritysvastuu koostuu taloudellisesta, laillisesta, eettisestä ja filantrooppisesta komponentista, jotka muodostavat yhdessä yritysvastuun pyramidin. Taloudellinen vastuu muodostaa pyramidin perustan, jonka varaan muut vastuut rakentuvat. Yritykset toimivat taloudellisina yksikköinä, joiden tehtävänä on tuottaa yhteiskunnan tarvitsemia tavaroita ja palveluita. Voiton tavoittelu on yrittäjyyden ensisijainen kannustin, ja yrityksen odotetaan toimivan kannattavasti. (Carroll 1991, 40–41) Laki määrittelee hyväksyttävän ja ei-hyväksyttävän käyttäytymisen rajat. Yrityksen on täytettävä taloudellinen tehtävänsä lain asettamissa puitteissa. Eettinen vastuu velvoittaa yrityksen toimimaan oikein, oikeudenmukaisesti ja reilusti sekä välttämään vahingon aiheuttamista sidosryhmille. (Carroll 1991, 41) Filantrooppinen vastuu tarkoittaa hyvää tuottavaa yhteiskunnallista toimijaa. Se sisältää aktiivisen osallistumisen ihmisten hyvinvoinnin edistämiseen ja taloudellisten tai inhimillisten resurssien lahjoittamisen yhteisölle. Filantrooppinen toiminta on luonteeltaan vapaaehtoista ja harkinnanvaraista, mutta yhteiskunta odottaa yritysten osallistuvan siihen. (Carroll 1991, 42–43) Tiivistetysti yritysvastuullinen yritys pyrkii tuottamaan voittoa, noudattamaan lakia, toimimaan eettisesti ja olemaan hyvä yhteiskunnallinen toimija. Nämä neljä osa-aluetta muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden, ja niitä tulee tarkastella suhteessa organisaation sidosryhmiin. Sidosryhmien roolia käsitellään tarkemmin luvussa 2.5.

Raportointihalukkuus perustuu vastuuseen olla läpinäkyvä ja täyttää tilivelvollisuussuhde laajemmalle sidosryhmäjoukolle. Laine ym. (2022) määrittelevät sidosryhmät kattamaan muun muassa työntekijät, paikallisyhteisöt, luonnon ja tulevat sukupolvet, jotka vaikuttavat yhdessä organisaatioon ja ovat sen toiminnan vaikutusten kohteina. (Laine ym. 2022, 40, 105) Yritysvastuun laajentuminen ja käsitteen kehitys luo jatkuvaa painetta siirtyä määrittämättömästä hyväntekeväisyydestä kohti mitattavaa raportointia, joka perustuu laajentuneeseen tilivelvollisuuteen raportoida myös ei-taloudellista tietoa. Tämä muutos on tapahtunut useiden toisiinsa liittyvien tekijöiden, kuten kasvavan sidosryhmäpaineen ja standardoinnin, vaikutuksesta. (Laine ym. 2022, 98–100) Samanaikaisesti yritysvastuu on keino, jolla organisaatiot pyrkivät ylläpitämään legitimiyyttä eli yleistä käsitystä organisaation toimien toivottavuudesta, asianmukaisuudesta tai sopivuudesta. Legitiimiyden ylläpitäminen on tärkeää, koska yleisöt todennäköisesti antavat resursseja niille organisaatioille, jotka näyttävät toivottavilta, asianmukaisilta tai sopivilta. (Suchman 1995, 574) Yritysvastuu on siis laajentunut ajan kuluessa hyväntekeväisyydestä strategiseksi toiminnaksi. Jotta tämä strateginen toiminta olisi uskottavaa ja läpinäkyvää, sille on asetettava selkeät tavoitteet.

2.2 Yritysvastuun tavoitteet

Edellä luvussa 2.1 kuvattu tilivelvollisuus edellyttää käytännössä läpinäkyvyyttä. Läpinäkyvyyden tarve on peräisin sekä lakisääteisistä velvoitteista että laajemmin sosiaalisista ja moraalisisista odotuksista (Laine ym. 2022, 35–36). Läpinäkyvyys muodostaa perustan organisaation legitimitetin arvioinnille. Tiedon jakaminen on edellytys sille, että sidosryhmät voivat määrittää toiminnan legitimitetin. Pragmaattisen legitimitetin näkökulmasta sidosryhmät tarvitsevat informaatiota hyötylaskelmiensa tueksi arvioidessaan organisaation toimintaa omien etujensa kautta. Sijoittajat ja velkojat tekevät jatkuvaa seurantaa ja tiedon saatavuus vaikuttaa suoraan heidän kykyynsä arvioida yrityksen tilaa. (O'Dwyer 2021, 30) Sijoittajat ja velkojat arvioivat yrityksen toimintaa jatkuvasti. Yrityksen tarjoaman läpinäkyvän tiedon vähäisyys heikentää sidosryhmien arviointikykyä. Tiedon tarjoaminen on sidosryhmäsuhteiden hallinnan perusvaatimus. (Clarkson 1995, 100, 108) Sidosryhmien tiedontarve muuttaa läpinäkyvyyden strategiseksi resurssiksi ja kestävyysraportointi toimii työkaluna taloudellisten tavoitteiden saavuttamiseksi ja sidosryhmien hallintaan. Tämä korostaa luotettavan raportoinnin merkitystä yritysvastuun tavoitteiden saavuttamisessa ja luo perusteen kestävyystiedon varmentamiselle. (Laine ym. 2022, 104, 117)

Mittaamisen tärkeys tulee esille organisaation sisäisessä päätöksenteossa, sillä keskeisten suorituskykymittareiden integroiminen organisaation prosesseihin ohjaa käyttäytymistä ja

mahdollistaa kestävyysnäkökulmien sisällyttämisen päätöksentekoon (Laine ym. 2022, 58, 66). Sisäinen tiedontuotanto luo perustan ulkoiselle tilivelvollisuudelle. Organisaation omat mittarit ja seurantajärjestelmät tuottavat aineiston, jonka avulla toiminnan tuloksellisuus avataan markkinoiden arvioitavaksi. Sidosryhmät ovat usein riippuvaisia yrityksen antamista tiedoista, koska niiden suora pääsy organisaation toimintaan on rajallista. Tämä riippuvuus synnyttää paineita siitä, että annettujen tietojen on oltava luotettavia ja läpinäkyviä. Läpinäkyvyyden tavoitteena on varmistaa tietojen luotettavuus ja vertailtavuus. Yritykset pyrkivät ylläpitämään läpinäkyvyyttä valitsemalla sisältöä, joka on olennaista sekä organisaation kannalta että laajemmin sidosryhmien näkökulmasta. (Laine ym. 2022, 48, 91)

Uskottavuus liittyy kiinteästi legitimizeettiin, koska sen mukaan yritykset pyrkivät vakuuttamaan sidosryhmät toimintansa legitimizeetistä varmistaakseen jatkuvuuden. Uskottavuuden tavoittelu suojaaa organisaatiota legitimizeetikriiseiltä. Raportointi toimii välineenä, jonka avulla organisaatiot hallitsevat sidosryhmäsuhteitaan ja pyrkivät säilyttämään asemansa yhteiskunnassa. Mikäli yrityksen toiminta ja arvot ovat ristiriidassa yhteiskunnallisten normien kanssa, legitimizeetti vaarantuu. (O'Dwyer 2021, 31–32) Carrollin (1991, 43) mukaan sidosryhmillä on yritykseen kohdistuvia intressejä, jotka perustuvat joko lailliseen oikeuteen tai moraaliseen odotukseen, ja yritys pyrkii toiminnassaan huomioimaan nämä tarpeet. Uskottavuus edellyttää läpinäkyvyyttä, jota yritykset toteuttavat kestävyysraportoinnin avulla. Raportointi on keino tehdä yrityksen sosiaaliset ja ympäristövaikutukset näkyviksi (O'Dwyer 2021, 30). Pelkkä raportointi jättää kuitenkin tilaa epäilyksille tietojen oikeellisuudesta. Kestävyysraportoinnin varmentaminen vastaa tarpeeseen lisätä raportoidun tiedon luotettavuutta (Gaudy & Malsch 2023, 257).

Yksi uskottavuuden haasteista on ristiriita organisaation julkilausumien ja todellisen toiminnan välillä. Kirjallisuudessa viitataan esimerkiksi käsitteisiin järjestäytynyt tekopyhyys (engl. organized hypocrisy) ja organisaation kulissit (engl. organizational façades), jotka kuvaavat tilannetta, jossa yritys antaa ymmärtää toimivansa vastuullisesti ilman todellisia tekoja (O'Dwyer 2021, 32). Tällainen toiminta heikentää luottamusta ja saattaa johtaa kyynisyyteen sekä sidosryhmien että työntekijöiden keskuudessa (Gaudy & Malsch 2023, 269). Kestävyysraportoinnin ja varmennuksen uskottavuus kärsii, mikäli prosessi nähdään vain sääntelyn noudattamisena tai markkinointikeinona ilman aitoa halua muutokseen (Gaudy & Malsch 2023, 266). Uskottavuus edellyttää sitoutumista jatkuvaan kehittämiseen ja rehellisyyttä myös haasteiden edessä. Turhautuminen varmentamisen työssä kumpuaa usein juuri siitä, että asiakasyritykset tyytyvät noudattamaan sääntöjä minimaalisesti ilman todellista strategista sitoutumista kestävyysraportointiin (Gaudy & Malsch 2023, 266).

Varmennuspalveluiden avulla yritykset pyrkivät osoittamaan sitoutumisensa vastuullisuuteen ja välttämään syytökset viherpesusta. Tilintarkastajien ja varmentajien rooli on keskeinen uskottavuuden rakentamisessa, sillä heidän tehtävänä on vahvistaa yritysten antamien tietojen paikkansapitävyys. (Gaudy & Malsch 2023, 267) Sääntely ja standardit ohjaavat tätä prosessia ja lisäävät raportoinnin yhdenmukaisuutta ja vertailukelpoisuutta. Yritykset eivät keksi raportointitapojaan itse, vaan ne kopioivat toisiaan hakeakseen legitimizeettiä. Tätä ilmiötä selittää isomorfismi.

2.3 Isomorfismi

Institutionaalinen teoria selittää organisaatioiden toimintaa yksinkertaisella periaatteella, jonka mukaan organisaatio haluaa tulla luotettavaksi. Jotta yritys koetaan legitimeiksi, sen on mukauduttava ympäristönsä sosiaalisiin normeihin ja odotuksiin (Suchman 1995, 574). Tätä mukautumista ja siitä seuraavaa organisaatioiden rakenteellista samankaltaistumista kutsutaan isomorfismiksi (Suchman 1995, 589, 601). Kestävyysraportoinnissa tämä voi tarkoittaa, että yritykset omaksuvat samoja toimintatapoja ja raportointimalleja vaikuttaakseen uskottavilta toimijoilta sidosryhmien silmissä. Isomorfismi muodostaa perustan raportoinnin yhdenmukaisuudelle ja organisaation legitimeetille. Tämä kertoo organisaation sitoutumisesta kollektiivisiin tavoitteisiin. Vakiintuneet käytännöt tekevät vastuullisuudesta mitattavaa ja arvioitavaa. (O'Dwyer 2021, 30; Suchman 1995, 579–583) Ammattikunnan jakamat arvot ja menettelytavat ohjaavat kestävyysvarmentamista kohti vakiintuneita tilintarkastusmalleja. Tämä yhtenäisyys vahvistaa edelleen varmentamisen asemaa osana raportointia. (DiMaggio & Powell, 1983, 152–153)

Isomorfismi on rajoittava prosessi, joka saa organisaatiot muistuttamaan toisiaan. Sen tavoitteena on lisätä legitimeettiä. Pakottava isomorfismi syntyy muodollisista ja epämuodollisista paineista sekä yhteiskunnan kulttuurisista odotuksista. Lainsäädäntö ja säännökset voivat ilmetä suorana voimana, kuten valtion säädöksinä. Resurssien tarjoajat voivat pakottaa heistä riippuvaiset organisaatiot omaksumaan heille optimaalisia rakenteita. Organisaatioiden on muututtava muistuttamaan niitä tahoja, joista he ovat riippuvaisia. Jäljittelevä isomorfismi puolestaan syntyy epävarmuuden vallitessa, jolloin organisaatiot voivat mallintaa itseään niiden organisaatioiden mukaan, jotka koetaan menestyneiksi tai hyväksytyiksi. Mallintaminen on vastaus epävarmuuteen, ja toisen organisaation mallin omaksuminen käytäntöön tarjoaa usein paremman suorituskyvyn sijaan legitimeettiä. (DiMaggio & Powell, 1983, 148–152) Yhdenmukaisuuden tavoittelu ohjaa raportointikäytäntöjen lisäksi niiden varmentamista. Standardien mukainen ulkoinen

varmentaminen toimii merkinä sitoutumisesta vallitseviin normeihin. Se vahvistaa organisaation asemaa vastuullisena toimijana ja tukee yritys vastuun uskottavuustavoitteita sitomalla yrityksen osaksi hyväksytyjen toimijoiden viiteryhmiä. (DiMaggio & Powell, 1983, 152–153)

Normatiivinen isomorfismi perustuu ammattimaistumiseen. Yhteinen koulutus ja ammatilliset verkostot muokkaavat asiantuntijoiden ajattelua ja toimintatapoja samansuuntaisiksi. Ammattikunta määrittelee asianmukaisen käyttäytymisen säännöt, ja nämä normit siirtyvät organisaatioiden käytäntöihin uusien rekrytointien kautta. Saman koulutustaustan omaava avainhenkilöstö ratkaisee ongelmia vakiintuneiden mallien mukaisesti, mikä yhtenäistää organisaatioiden toimintatapoja. Kehitystä vahvistavat konsulttiyritykset ja toimialajärjestöt, jotka edistävät standardoitujen ratkaisujen leviämistä koko toimialalle. (DiMaggio & Powell 1983, 151–153)

Tilintarkastusammattilaiset soveltavat varmentamiseen vakiintunutta rahoitustarkastuksen logiikkaa, mikä ohjaa kestävyystietoa määrälliseen ja mitattavaan suuntaan (Luque-Vilchez ym. 2023, 645). Isomorfismi siis selittää, miksi raportointitavat yhtenäistyvät. Se jättää kuitenkin avoimeksi syyt sidosryhmien epäilyksille yritysten motiiveja kohtaan. Tämän epäluottamuksen osaselitys löytyy agenttiteoriasta.

2.4 Agenttiteoria

Eisenhardtin (1989) mukaan agenttiongelmaksi on luonteeltaan kaksiosainen. Ensimmäinen osa on tavoiteristiriita, jossa päämiehen eli sidosryhmien ja agentin eli johdon tavoitteet eroavat toisistaan. Tämä esiintyy esimerkiksi tilanteessa, jossa johto toimii itsekkäästi sidosryhmien etujen kustannuksella. Tähän liittyy olennaisesti myös riskin jakamisen ongelma, sillä sidosryhmät pystyvät usein hajauttamaan sijoituksensa ja on siksi riskineutraali, kun taas johto, jonka toimeentulo on sidottu yhteen yritykseen, pyrkii välttämään riskejä (Eisenhardt 1989, 58). Eisenhardtin (1989, 58, 60) mukaan agentit ovat tyypillisesti riskiä välttäviä, koska he eivät voi hajauttaa toimeentuloaan samalla tavalla kuin omistajat. Kestävyysraportoinnissa tämä asetelma voi johtaa siihen, että johto pyrkii suojelemaan asemaansa kaunistelemalla ympäristöriskejä, vaikka sidosryhmät hyötyisivät läpinäkyvyydestä ja uskottavan tiedon jakamisesta.

Toinen osa on tiedon epäsymmetria ja todennettavuus, jonka vuoksi sidosryhmien on haastavaa varmistaa, onko johto toiminut asianmukaisesti tai sidosryhmien toivomalla tavalla.

Opportunistinen käyttäytyminen voidaan jakaa kahteen päätyyppiin, jotka ovat moraalikato (engl. moral hazard) ja haitalliseen valikoitumiseen (engl. adverse selection). Moraalikato realisoituu, kun agentti käyttää yrityksen resursseja henkilökohtaisten etujensa edistämiseen, vähentää työpanostaan ja käyttää aikansa henkilökohtaisiin projekteihin yrityksen resurssien kustannuksella. Haitallisen

valikoitumisen haaste syntyy, kun agentti vääristelee kykyjään tai taitojaan, ja päämiehen on haastavaa arvioida todellista tilannetta. (Eisenhardt 1989, 58, 61; Jensen & Meckling 1976, 308) Agenttiteorian ratkaisu tähän opportunistisiin on informaation lisääminen ja sen varmentaminen. Eisenhardtin (1989, 60, 64) mukaan organisaatiot voivat investoida informaatiojärjestelmiin hillitäkseen agentin itsekästä käyttäytymistä. Kestävyysraportoinnin kontekstissa tämä tarkoittaa sitä, että kun raportointi varmennetaan ulkoisesti, se muuttuu luotettavaksi informaatiojärjestelmäksi, joka paljastaa agentin todellisen toiminnan (Jensen & Meckling 1976, 338).

Agenttisuhte määritellään sopimukseksi, jossa päämies valtuuttaa agentin suorittamaan palvelun puolestaan ja siirtää tälle päätöksentekovaltaa (Eisenhardt 1989, 58). Tämä valtuutus luo kuitenkin perustavanlaatuisen ongelman, koska päämies ei voi olla jatkuvasti valvomassa agentin toimintaa ja syntyy niin sanottu tiedon verho. Päämies ei voi varmuudella tietää, tekeekö agentti päätöksiä yrityksen parhaaksi vai oman etunsa ajamiseksi. (Eisenhardt 1989, 58, 61) Kestävyysraportoinnin kontekstissa haasteet juontavat juurensa tilanteeseen, jossa agentti toimii osittain muiden kuin sidosryhmien etujen mukaisesti. Agenttiteoria olettaa ihmisten pyrkivän oman hyödyn maksimointiin ja johtaa tavoiteristiriitoihin organisaation jäsenten välillä. (Jensen & Meckling 1976, 306–308) Tiedon epäsymmetria tarjoaa agentille kannustimen toimia itsekkäästi, mikä puolestaan luo tarpeen ulkoiselle tiedon vahvistamiselle ja uskottavuuden luomiselle (Eisenhardt 1989, 57–60). Tämä luottamuksen rakentaminen aiheuttaa kustannuksia, joita Jensen ja Meckling (1976, 308) kutsuvat agenttikustannuksiksi. Näitä ovat päämiehen maksamat valvontakulut, kuten raportoinnin varmentaminen, sekä niin sanottu jäännöstappio, joka syntyy, koska valvonta ei koskaan voi olla täydellistä. Agenttiteoria perustelee valvonnan tarpeen omistajien näkökulmasta. Kestävyysraportoinnissa päämiesten joukko on yhtä toimijaa laajempi. Tätä laajennusta käsittelee sidosryhmäteoria.

2.5 Sidosryhmäteoria

Sidosryhmäteorian lähtökohtana on oletus, jonka mukaan organisaation menestyminen ja toiminnan jatkuvuus edellyttävät keskeisten sidosryhmien tukea ja osallistumista. Tämä riippuvuussuhde luo tarpeen läpinäkyvyydelle, sillä sidosryhmät tarvitsevat tietoa tehdäkseen päätöksiä yrityksen tukemisesta. Tiedon jakaminen mahdollistaa sidosryhmille tärkeiden arvioiden tekemisen sekä päätöksenteon yritykselle kohdistuvan tuen jatkamisesta. (Suchman 1995, 574–577) Keskeisten sidosryhmien tyytyväisyyden varmistaminen on ehto, sillä heidän vetäytymisensä toiminnasta uhkaa yrityksen toimintakykyä. Organisaation on luotava ja jaettava riittävästi arvoa

varmistaa näiden sidosryhmien sitoutumisen osaksi järjestelmää. Tämän vuoksi yrityksen on ymmärrettävä ja hallittava suhteitaan kaikkiin sidosryhmiin strategisesti kestäväällä tavalla ja varmistettava tässä tapauksessa läpinäkyvyys omasta toiminnasta. (Clarkson 1995, 106–110)

Seuraavaksi perehdytään siihen, ketä sidosryhmät ovat, ja mihin heidän asemansa perustuu.

Sidosryhmät ovat yksilöitä tai ryhmiä, joilla on omistajuutta, oikeuksia tai intressejä yrityksessä ja sen toiminnassa. Nämä oikeudet ja intressit syntyvät yrityksen kanssa tehtyjen toimien tai transaktioiden seurauksena, ja ne ovat luonteeltaan laillisia tai moraalisia. (Clarkson 1995, 106)

Sidosryhmäajattelu korostaa konkreettisuutta, sillä kyse on todellisista ihmisistä nimeen ja kasvoineen sen sijaan, että heitä tarkasteltaisiin vain abstraktina kokonaisuutena (Freeman & Mcvea 2001, 15). Sidosryhmät jakautuvat ensisijaisiin ja toissijaisiin ryhmiin, mikä selkeyttää niiden vaikutusta yrityksen selviytymiseen. Ensisijaiset sidosryhmät ovat ryhmiä, joiden jatkuva osallistuminen on välttämätön edellytys yrityksen toiminnalle. Tähän ryhmään kuuluvat sijoittajat, työntekijät, asiakkaat ja toimittajat sekä julkinen sidosryhmä, kuten valtiovalta ja yhteisöt, jotka tarjoavat infrastruktuurin, markkinat ja lainsäädännöllisen kehyksen. Yrityksen ja ensisijaisten sidosryhmien välillä vallitsee korkea keskinäinen riippuvuus. Yritys määrittää ensisijaisten sidosryhmien järjestelmäksi, jossa yrityksen tarkoitus on luoda arvoa näille ryhmille. Toissijaiset sidosryhmät vaikuttavat yritykseen tai yritys vaikuttaa niihin, mutta ne pysyvät suorien liiketoimien ulkopuolella ja yrityksen toimintakyky säilyy ilman niiden jatkuvaa osallistumista. Näihin ryhmiin kuuluvat esimerkiksi media ja erilaiset erityiset eturyhmät, joilla on kyky muovata yleistä mielipidettä. (Clarkson 1995, 106–107)

Yritysvastuun kontekstissa sidosryhmäteoria asettaa yrityksille ja johdolle selkeitä odotuksia, jotka ulottuvat taloudellista tulosta pidemmälle. Sidosryhmäteoria siirtää vastuullisuustarkastelun tason abstraktista yhteiskunnasta organisaation ja sen sidosryhmien väliseen suhteeseen (Clarkson 1995, 108). Yrityksen odotetaan tunnistavan ja hallitsevan suhteitaan nimettyihin sidosryhmiin sekä painottavan näiden suhteiden hallintaa yleisen yhteiskuntavastuun ohella (Clarkson 1995, 100, 104). Johtamisen keskeinen tehtävä on integroida useiden sidosryhmien intressit ja hallita näitä suhteita strategisesti siten, että yrityksen pitkän aikavälin menestys varmistuu (Freeman & Mcvea 2001, 11).

Uskottavuus ja luottamus muodostavat sidosryhmäyhteistyön perustan. Tuottava ja kestävä yhteistyö erilaisten sidosryhmien kanssa vaatii luottamusta, jota rakennetaan eettisillä toimintatavoilla ja johdonmukaisella viestinnällä (Freeman & Mcvea 2001, 23).

Sidosryhmäjohtaminen edellyttää yritysstrategiaa, joka vastaa kysymykseen yrityksen edustamista arvoista. Jaetut ydinarvot toimivat sidosryhmiä yhdistävänä tekijänä ja mahdollistavat yhteistyön

silloinkin, kun yksittäiset päätökset jakavat mielipiteitä (Freeman & Mcvea 2001, 27). Johdolla on moraalinen velvollisuus kohdella sidosryhmiä oikeudenmukaisesti, sillä epäreiluksi koettu toiminta johtaa sidosryhmän vetäytymiseen ja uhkaa yrityksen olemassaoloa (Clarkson 1995, 112). Sidosryhmäteoria tuo näin moraalin ja etiikan osaksi strategista johtamista ja vaatii yrityksiltä läpinäkyvyyttä toiminnastaan. Seuraavassa luvussa tarkastellaan, miten käytännön varmentamismekanismit pystyvät vastaamaan uskottavuus- ja läpinäkyvyysvaatimuksiin.

3 Kestävyyseraportoinnin varmentaminen

3.1 Varmentaminen

Varmentamisella (engl. assurance) tarkoitetaan prosessia, jossa riippumaton asiantuntija hankkii todisteita ja muodostaa niistä johtopäätöksen kohtuullisen tai rajoitetun varmuuden tasolla.

Varmentamisen tarkoituksena on parantaa tietoa käyttävien päätöksentekijöiden luottamusta kyseiseen tietoon. (Bakarich ym. 2023, 4) Varmentamisen yhteydessä on tunnistettavissa kaksi eri varmuuden tasoa, jotka ovat kohtuullinen varmuus ja rajoitettu varmuus (Simnett 2012, 91).

Kohtuullinen varmuus saavutetaan tarkastustoimeksiannossa (engl. examination engagement) (Bakarich ym. 2023, 3), jossa varmentaja esittää johtopäätöksenä mielipiteensä kohdeaiheen mittauksen tai arvioinnin lopputuloksesta (Simnett 2012, 91). Rajoitettu varmuus puolestaan saavutetaan katselmointitoimeksiannossa (engl. review engagement) (Bakarich ym. 2023, 4).

Kyseinen varmuuden taso perustuu rajoitetummista menettelyistä koostuvaan prosessiin ja tarjoaa alhaisemman varmuuden tason kuin kohtuullinen varmentaminen. Rajoitetussa varmentamisessa johtopäätös vahvistaa tietojen olevan olennaisilta osin asianmukaisia suoritettujen menettelyjen perusteella. Rajoitettu varmuus vaatii vähemmän toimenpiteitä kuin kohtuullinen varmuus.

Jälkimmäisessä tehdään enemmän ja perusteellisempia tarkistuksia. (Simnett 2012, 91) Työmäärä siis vaihtelee toimeksiannon laajuuden mukaan. Virheen merkittävyyden, eli olennaisuuden, raja pysyy samana. Virhe, joka on olennainen kohtuullisessa varmennuksessa, on olennainen myös rajoitetussa varmennuksessa. (Simnett 2012, 92)

Kohtuullisessa varmennuksessa tavoitellaan korkeaa varmuustasoa laajan varmennusprosessin avulla, jossa käytännön toimenpiteet kohdistuvat riskien arviointiin ja sisäiseen valvontaan (Bakarich ym. 2023, 4). Tällöin hankitaan ymmärrys organisaation sisäisestä valvonnasta, jotta olennaisen virheellisyyden riskialueet voidaan tunnistaa ja riskit arvioida väärinkäytösten tai virheiden osalta (Bakarich ym. 2023, 11; Simnett 2012, 93). Järjestelmien arvioinnissa perehdytään tiedonkeruuprosessien ja -järjestelmien toimintaan samalla kun arvioidaan raportointikriteerien soveltuvuutta. Yksityiskohtainen testaus toteutetaan validoimalla lähdeaineisto ja suorittamalla yksityiskohtainen tarkastus otannalla, joka voi sisältää virtuaalisia tai fyysisiä vierailuja toimipisteisiin. Lisäksi tietopohjaa syvennetään haastattelemalla johtoa ja henkilöstöä sekä tarkastelemalla tietoja ja trendejä analyttisesti, minkä jälkeen raportoinnin lopputuloksena muodostetaan lausunto, jossa ilmaistaan mielipide tietojen oikeellisuudesta ja vahvistetaan tietojen antavan oikean ja riittävän kuvan. (Bakarich ym. 2023, 10–11)

Rajoitetussa varmennuksessa tavoitellaan käyttäjälle merkityksellistä, mutta kohtuullista varmennusta matalampaa varmuustasoa, mikä heijastuu toimenpiteiden rajattuna luonteena (Simnett 2012, 92). Käytännön toteutus painottuu analyyttisiin menettelyihin, kyselyihin sekä johdon ja vastuullisten henkilöiden haastatteluihin, ja todistusaineistoa tarkastellaan otantaan perustuen (Bakarich ym. 2023, 21). Sisäisen valvonnan ymmärtäminen on tilanteessa tarveharkintaista, jolloin järjestelmällinen arviointi rajautuu usein prosessin ulkopuoliseksi tekijäksi (Simnett 2012, 93). Mahdollisten olennaiseen virheellisyyteen viittaavien havaintojen ilmetessä varmentaja suorittaa tarvittavia lisätoimenpiteitä asian selvittämiseksi. Prosessin lopputuloksena muodostetaan johtopäätös, joka vahvistaa tietojen näyttäytyvän virheettöminä. (Simnett 2012, 92–94)

Kohtuullisen varmuuden toimeksiannoissa varmuus perustuu kattavaan todistusaineistoon ja sisäisen valvonnan testaamiseen, mikä mahdollistaa positiivisen lausunnon antamisen tietojen oikeellisuudesta (Simnett 2012, 92–93). Rajoitetun varmuuden toimeksiannoissa tukeudutaan puolestaan analyyttisiin menettelyihin ja kyselyihin, jolloin saavutettu varmuustaso jää alhaisemmaksi, ja johtopäätös keskittyy vahvistamaan virheettömyyden vaikutelman (Bakarich ym. 2023, 4, 21). Molemmat varmuustasot palvelevat päätöksentekijöiden tarpeita, mutta olennaisuusarviointi säilyy samana riippumatta valitusta varmuustasosta (Simnett 2012, 93).

Varmentamisen prosessi toimii markkinoilla symbolisena viestinä ja valvontamekanismina. Varmentajan allekirjoitus edustaa ammattimaista osaamista, mikä luo markkinoille signaalin yrityksen sitoutumisesta raportoinnin laatuun (Luque-Vílchez ym. 2023, 644). Tunnetun varmentajan käyttäminen on legitimizeettiä luova toimenpide, joka vahvistaa yrityksen uskottavuutta. Kirjanpitoalan ammattilaiset ja erityisesti Big 4 -yritykset varmentavat merkittävän osuuden kestävyysraporteista. Näiden vakiintuneiden toimijoiden osallistuminen vahvistaa raportointiin kohdistuvaa luottamusta (Simnett 2012, 90). Varmentamisen symbolinen arvo on korkea, ja sen hyöty välittyy sidosryhmille riippumatta raportin yksityiskohtaisesta lukemisesta. Kuluttajat hyödyntävät kestävyystietoa pääasiassa välillisesti asiantuntijoiden ja kansalaisjärjestöjen tulkintojen kautta. Sijoittajat ja varainhoitajat puolestaan hankkivat aineistonsa usein kolmannen osapuolen datan tarjoajilta. (Euroopan komissio 2022, 4)

Kestävyysraportoinnin varmentamisen asema vakiintuneen sääntelyn ulkopuolella korostaa varmentajan ammatillisen maineen merkitystä luottamuksen lähteenä (Luque-Vílchez ym. 2023, 644–645). Varmentaminen toimii agenttikuluna, joka siirtää luottamusta varmentajan ammatitaidosta raportin laatuun. Prosessi sitoo yrityksen resursseja valvontaan, ja tavoitteena on informaation epäsymmetrian sekä sidosryhmien skeptisyyden lievittäminen. Aika- ja

kustannusrajoitukset on tunnistettu merkittäviksi esteiksi sille, että raportoinnin periaatteet toteutuvat tehokkaasti. Varmentamisen hankkiminen, erityisesti Big 4 -tilintarkastusyhteisöiltä, voi olla seurausta yritysten ja varmentajien kaupallisista intresseistä, jolloin ulkoisten käyttäjien tilivelvollisuus voi jäädä toissijaiseksi. (Luque-Vílchez ym. 2023, 643; Simnett 2012, 89)

Kappaleissa 2.4 ja 2.5 käsitellään agenttiteorian ja sidosryhmäteorian alleviivaamat haasteet yritysvastuun tavoitteisiin, erityisesti läpinäkyvyyteen ja uskottavuuteen, liittyen. Agenttiteoria perustelee sitä, kuinka organisaation johdon ja sidosryhmien välinen tiedon epäsymmetria luo tarpeen ulkopuoliselle varmentamiselle. Agenttiteoria tarjoaa näkökulman siihen, miksi pelkkä raportointi ei poista sidosryhmien epävarmuutta tiedon oikeellisuudesta, ja miksi raporttien uskottavuuden vahvistaminen ulkoisen varmentamisen avulla muodostuu keskeiseksi tavoitteeksi. (Jensen & Meckling 1976, 308, 338) Kappaleessa 2.3 esitelty institutionaalinen teoria selittää organisaatioiden omaksuvan isomorfismisesti eri käytäntöjä ensisijaisesti legitimitietin lisäämiseksi. Varmentaminen tavoittelee teknistä uskottavuutta ja markkinapaineet ohjaavat toimintaa samalla kohti symbolista legitimitiettiä (Global Reporting Initiative 2021, 24). Varmentaminen on ikään kuin vakuutus, jonka yritys maksaa minimoidakseen sidosryhmien epäluottamuksen.

3.2 Kestävyysraportointi

Kuten johdannossa todetaan, kestävyysraportointi on väline kestävyysasioista viestintään. Käytännön tasolla tämän sisältö kattaa tyypillisesti tiedot organisaation strategioista, prioriteeteista ja toimintatavoista sekä kuvaukset kestävyiden suorituskyvystä ja toiminnan sosiaalisista, ympäristöllisistä ja taloudellisista vaikutuksista. Tätä kokonaisuutta täydennetään tiedoilla organisaation riippuvuuksista ympäristöön, yhteiskuntaan ja talouteen, sekä huomioimalla näihin tekijöihin liittyvät riskit ja mahdollisuudet. (Laine ym. 2022, 83–84) Perinteisessä talousraportoinnissa tieto esitetään useimmiten yhtenäisessä ja vertailukelpoisessa muodossa eli rahassa. Kestävyysraportointi eroaa tästä lähtökohdasta, sillä siinä käsitellään monenlaisia tietotyyppisiä ja yksiköitä, joiden vertaaminen toisiinsa tai yhteenlaskeminen on vaikeaa. (Laine ym. 2022, 51) Olennaisuuden arviointi on tässä kontekstissa monimutkaista, sillä suuri osa ei-taloudellisesta tiedosta jää määrällisen mittauksen ulkopuolelle. Fysikaalisia mittareita, kuten hiilidioksidipäästöjä tai veden kulutusta, voidaan mitata melko luotettavasti. Esimerkiksi ihmisoikeuksien tai työntekijöiden hyvinvoinnin käsittely on monimutkaista. (Laine ym. 2022, 73)

Kestävyysraportoinnin ja tilinpäätösraportoinnin välinen ero näkyy olennaisuuden käsitteessä. Kestävyysraportoinnissa olennaisuusarvion suorittamiseen on useita tapoja. Olennaisuuden arviointi

ja kestävydestä raportoiminen ovat arvopohjaisia päätöksiä yritysvastuun kannalta tärkeinä pidetyistä asioista. (Luque-Vílchez ym. 2023, 642) Yhteenlaskettujen lukujen käyttö edellyttää paikallisen kontekstin ymmärtämistä. Paikallisen kontekstin merkitys korostuu siinä, että esimerkiksi veden kulutuksen vaikutukset Ruotsissa eroavat kuivan maaperän Israelista (Laine ym. 2022, 207). Raportoinnin vertailukelpoisuuteen liittyvät ongelmat johtuvat usein mittausmenetelmien ja laajuuden eroista, datan standardoinnista sekä heittelevästä kontekstualisoinnista (Luque-Vílchez ym. 2023, 644).

GRI (engl. Global Reporting Initiative) on riippumaton kansainvälinen organisaatio, ja se toimii standardien asettajana. GRI:n tehtävänä on luoda yhteinen kieli ja standardit, joiden avulla kestävyysraportointia voidaan tehdä. GRI-standardit on suunniteltu parantamaan tiedon vertailukelpoisuutta ja laatua globaalisti. GRI tarjoaa raportointivaatimukset ja toimii yhtenä kansainvälisen raportoinnin pilarina. Se on tärkeä viitekehys, jota yritykset käyttävät vapaaehtoisessa raportoinnissa. (de Villiers ym. 2022, 731, 739) Käyttämällä vakiintuneita standardeja, kuten GRI-ohjeistusta, organisaatiot muuttavat monimutkaiset ympäristö- ja sosiaaliset vaikutukset vertailukelpoiseen muotoon. Tämä standardoitu tieto mahdollistaa sen, että sidosryhmät voivat verrata eri organisaatioiden suorituskykyä ja tehdä tietoon perustuvia päätöksiä, olipa kyse sijoittamisesta, työpaikan valinnasta tai ostopäätöksistä. (de Villiers ym. 2022, 731; Luque-Vílchez ym. 2023, 638) GRI-ohjeistuksen julkaisu vuonna 2000 on askel, joka vahvistaa raportoinnin laajentamista kattamaan sosiaaliset, ympäristölliset ja taloudelliset ulottuvuudet. Tämä korostaa sitä, miten organisaatio muuttaa ympäröivää yhteiskuntaa ja luontoa, eikä vain sitä, miten ympäristöasiat vaikuttavat yrityksen tulokseen (de Villiers ym. 2022, 729). Standardit ja kehykset pyrkivät tuomaan vapaaehtoiseen raportointiin johdonmukaisuutta ja vertailtavuutta. Ne myös ohjaavat organisaatioita keskittymään olennaisiin asioihin. GRI:n suosio on luonut paineita yrityksille noudattaa uusia muodostuvia käytäntöjä myös silloin, kun raportointi itsessään on vapaaehtoista. (Laine ym. 2022, 2, 88–92) Kun tämä monimutkainen ja laadullinen kestävyystieto yritetään puristaa perinteikkääseen varmentamisen prosessiin, syntyy ristiriita sidosryhmien toiveiden ja saadun varmuuden välille. Tätä kutsutaan odotuskuiluksi.

3.3 Odotuskuilu

Kestävyysraportoinnissa varmentamisen odotuskuilu tarkoittaa eroa sidosryhmien vaatimusten ja varmentajien todellisten vastuiden välillä. Odotuskuilu syntyy yleisön olettaessa tarkastajan havaitsevan ja estävän väärinkäytökset laajemmin, kuin mihin varmentamisen prosessi tosiasiaassa ulottuu (Free ym. 2024, 6; Gaudy & Malsch 2023, 258). Sidosryhmät suhtautuvat kriittisesti

pinnalliseen raportointiin ja odottavat konkreettisia todisteita kestävyystyöstä. Aito sitoutuminen näkyy sisäisinä muutoksina ja prosessien kehittämisenä. (Khan ym. 2021, 339) Raportoinnin tulee sisältää selkeitä tavoitteita ja tietoa niiden saavuttamisesta. Tämä osoittaa johdon sitoutumista jatkuvaan parantamiseen. (Khan ym. 2021, 343) Association of Chartered Certified Accountants on jakanut odotuskuilun kolmeen osaan, jotka ovat tietokuilu, suorituskuilu ja evoluutiokuilu. Tietokuilu tarkoittaa eroa yleisön oletusten ja tilintarkastajien todellisen työnkuvan välillä. Suorituskuilu puolestaan on ero sen välillä, mitä tilintarkastajien odotetaan tekevän, ja mitä he todellisuudessa tekevät. Evoluutiokuilu heijastaa niitä varmentamisen alueita, joilla yleisö odottaa varmentamista nykyisten standardien yli. Tämä on ollut merkittävä veturi tilintarkastustekniikoiden siirtymisessä kestävyysraportointiin ja erityisesti sijoittajien odotukset ovat korkealla varmentamisen osalta. (Free ym. 2024, 6)

Taloudellisen tarkastuksen menetelmien soveltaminen kestävyystietoihin on haastavaa. Kestävyteen liittyvän tiedon laadullinen ja moniulotteinen luonne haastaa yhteensovittamisen taloudellisten tilintarkastajien tavanomaisen objektiivisiin lukuihin kohdistuvan keskittymisen kanssa. Monet kestävyysraportin aiheet ovat subjektiivisia, mikä tekee niiden arvioinnista vaikeaa nykyisten ammattistandardien edellyttämiä objektiivisia kriteereitä vastaan. (Free ym. 2024, 10) Haastetta lisää se, että kestävyystieto vaatii usein täysin erilaista asiantuntemusta kuin taloudellinen tilintarkastus. Esimerkiksi hiilijalanjäljen ja päästöjen varmentaminen edellyttää tieteellistä ja teknistä osaamista, kuten insinööri- tai kemian tietämystä, jota perinteisillä tilintarkastajilla ei välttämättä ole. (Luo ym. 2023, 659) Tämä luo kuilun todellisuuden ja sen välille, millaista asiantuntemusta sidosryhmät olettavat varmentajalla olevan. Lisäksi kestävyysraportoinnissa korostuu GRI-standardien mukainen todennettavuuden periaate, joka edellyttää, että tiedot on kerätty ja analysoitu tavalla, joka mahdollistaa niiden laadun tarkistamisen (GRI 2021, 23). Subjektiivisen ja laadullisen tiedon kohdalla tämän periaatteen täyttäminen on huomattavasti vaikeampaa kuin objektiivisten talouslukujen kohdalla (Luo ym. 2023, 682).

PwC:n (2021) selvitys tukee havaintoa sijoittajien vaatimustasosta. Selvityksen mukaan 33 prosenttia sijoittajista piti silloisen ESG-raportoinnin laatua riittävänä. Raportoinnin haasteet liittyvät tiedon vertailukelpoisuuteen ja ajantasaisuuteen, mikä vaikeuttaa pääoman kohdentamista. Sijoittajat reagoivat puutteelliseen toimintaan tai läpinäkyvyyteen aktiivisesti, ja merkittävä osa sijoittajista on valmis luopumaan sijoituksistaan näiden syiden vuoksi. Varmentamisen ja laadukkaan raportoinnin tarve kytkeytyy siten suoraan luottamuksen ylläpitämiseen ja pääomamarkkinoiden vakauteen. (PwC 2021, 4–7) Odotuskuilu on seurausta varmentamista

säätelevistä työkaluista. Sääntely ja standardit määrittävät ne raamit, joiden sisällä varmentajat toimivat.

3.4 Sääntely ja standardit

Lakisääteinen tai sääntelyyn perustuva toimilupa edellyttää organisaatiolta läpinäkyvyyttä ja niiden säädöksiä noudattamista, jotka määrittelevät hyväksyttävät toimintatavat yleisillä markkinoilla (Laine ym. 2022, 37). Nämä lakisääteiset vaatimukset toimivat ulkoisena ohjausmekanismina tilivelvollisuuden käytännöille. Esimerkiksi taloudellisessa raportoinnissa yritysten on noudatettava tiukkoja ohjeita ja aikatauluja taloudellisten tietojen toimittamisessa (Laine ym. 2022, 137). Tämä sääntely on välttämätöntä, jotta markkinat voivat sulauttaa tiedot jo vakioituneiden menettelyjen kautta. Yhtenäiset standardit ovat rahoitusmarkkinoiden toiminnan edellytys, sillä ne mahdollistavat tiedon tehokkaan käsittelyn. Vastaavaa systematiikkaa pyritään nykyisin tuomaan myös kestävyysraportointiin. (Laine ym. 2022, 98, 137) Tavoitteena on asettaa kestävyystiedolle taloudellista raportointia vastaavat sitovat laatuvaatimukset (Luque-Vílchez ym. 2023, 641, 640).

Sääntelyvelvoitteet ja ei-taloudellisten tietojen julkaisuvaatimukset ovat lisääntyneet. Esimerkiksi EU:n NFI-direktiivi asettaa julkisen edun kannalta merkittäville, yli 500 työntekijän, yrityksille velvollisuuden julkaista tietoja ympäristöasioista, sosiaali- ja henkilöstönäkökohdista, ihmisoikeuksien kunnioittamisesta sekä korruption ja lahjonnan torjuntaan liittyvistä toimintatavoista ja riskeistä. Ihmisoikeuksien ja toimitusketjujen osalta esimerkiksi Ison-Britannian Modern Slavery Act (2015) ja Yhdysvaltain Dodd-Frank Act (2010) ovat pakottaneet globaalit toimijat esittämään tiedonantoja nykyajan orjuudesta ja konfliktialueiden mineraaleista. Näihin velvoitteisiin liittyen ihmisoikeuksien osalta vastuullisuus on keskeinen sosiaalinen velvoite, ja läpinäkyvyys on kriittistä toimitusketjuihin liittyvissä ihmisoikeuskysymyksissä. (Laine ym. 2022, 98, 246) Tämä sääntelyiden kehityskulku on vakiinnuttanut sosiaalisen vastuun keskeiseksi osaksi yritysten lakisääteistä riskienhallintaa. Nykyaikainen sääntely ulottaa vaatimukset yhä syvemmälle toimitusketjuihin ja edellyttää yrityksiltä konkreettisia näyttöjä ihmisoikeuksien toteutumisesta. (Laine ym. 2022, 242, 246)

Euroopan unionissa on tavoitteena edistää asteittaista lähestymistapaa ja siirtyä rajoitetusta varmuudesta kohtuulliseen varmuuteen kestävyysraportoinnissa (Euroopan komissio 2022, 25). ISAE 3000 ja AA1000AS standardit käsittelevät eroja rajoitetun ja kohtuullisen varmuuden välillä, ja varmentajan raportin on sisällettävä informatiivinen yhteenveto suoritetusta työstä. Standardien prosessivaatimukset eroavat etenkin sidosryhmien osallistamisen ja toimeksiannon laajuuden osalta, mikä heijastelee standardien alkuperää ja käyttäjiä. (Luque-Vílchez ym. 2023, 641, 649) ISAE 3000

-standardia sovelletaan usein tilintarkastuskäytäntöihin nojaten. Tilintarkastajat noudattavat usein menettelytapalähtöistä lähestymistapaa, joka pohjautuu kirjanpitoikäntöihin. Kestävyystieto on luonteeltaan laadullista ja moniulotteista, joten ISAE 3000 -standardin mukainen lähestymistapa varmentamiseen on rajallinen. (Luque-Vílchez ym. 2023, 644) Tämä voi luoda ristiriidan, kun pyritään varmentamaan tietoa, joka vaatii syvällistä ymmärrystä sidosryhmävaikutuksista.

AA1000AS on vakiintunut standardi, jota yleensä käyttävät sellaiset varmentamisen palvelujen tarjoajat, joiden toiminta sijoittuu tilintarkastusalan ulkopuolelle (Simnett 2012, 89).

Varmentamisessa korostuu sidosryhmien osallistaminen ja toimeksiannot keskittyvät syvemmin sidosryhmäsuhteisiin. Standardi pyrkii tarjoamaan vastuullisuutta sidosryhmille ja parantamaan raportoinnin uskottavuutta ja luotettavuutta. (Luque-Vílchez ym. 2023, 640–644) AA1000AS -standardi tukee aiemmin luvussa 3.2 esiteltyä GRI-ohjeistusta, joka asettaa sidosryhmät raportoinnin keskiöön. Standardien noudattaminen on käytännön esimerkki luvussa 2.3 kuvatussa pakottavasta isomorfismista. Kun EU-direktiivi (pakottava isomorfismi) ja GRI-standardit (normatiivinen isomorfismi) ohjaavat toimintaa, raportointi yhdenmukaistuu. Standardit luovat pelisäännöt ja niiden noudattamista tehostetaan sanktioilla, jotka ohjaavat toimijoita ottamaan raportoinnin vakavasti.

3.5 Sanktiot

Virheellisestä varmennetusta tiedosta aiheutuu organisaatiolle seuraamuksena sanktioita, jotka kohdistuvat usein sekä raportin varmentajiin että yrityksen johtoon. Varmentajien rooliin on luotu tehokkaat tutkinta- ja sanktiojärjestelmät, joiden tavoitteena on estää ja korjata lakisääteisen tilintarkastuksen ja kestävyysraportoinnin varmentamisen puutteellinen toteutus. (Euroopan komissio 2022, 8–9, 24) Kestävyysraportoinnin valmisteluun liittyvät palvelut, kuten konsultointipalvelut, katsotaan kielletyiksi palveluiksi silloin, kun sama lakisääteinen tilintarkastaja suorittaa lakisääteisen tilintarkastuksen. Euroopan komission (2022) tarkoituksena on, että tämä pyrkii varmistamaan tilintarkastajan riippumattomuuden. Riippumattomuus on olennaista tiedon läpinäkyvyyden ja uskottavuuden kannalta. Jäsenvaltioiden on säädettävä tehokkaat, oikeasuhteiset ja varoittavat sanktiot niille lakisääteisille tilintarkastajille ja tilintarkastusyhteisöille, joiden toiminta poikkeaa varmentamisen säännöksistä. Yksi konkreettinen seuraamus on väliaikainen, enintään kolmen vuoden pituinen kielto, joka estää lakisääteistä tilintarkastajaa, tilintarkastusyhteisöä tai keskeistä kestävä kehityksen kumppania suorittamasta kestävyysraportoinnin varmentamista ja allekirjoittamasta varmentamisraportteja. (Euroopan komissio 2022, 26, 29)

Sanktiomekanismeihin kuuluu myös ilmoitus, jonka mukaan kestävyysraportoinnin varmentamisenraportti on asetettujen vaatimusten vastainen. Sanktiot tässä tapauksessa liittyvät virheelliseen tietoon ja sääntely pyrkii ehkäisemään virheiden syntymistä asettamalla esteitä eturistiriidoille, jotka voisivat heikentää varmentamisen laatua. (Euroopan komissio 2022, 64) Lakisääteisellä tilintarkastajalla tai tilintarkastusyhteisöllä, joka varmentaa yleisen edun kannalta merkittävän yhteisön kestävyysraportointia, on velvollisuus raportoida sääntöjenvastaisuuksista. Tämä velvoite on laajennettu koskemaan kestävyysvarmentamisen työtä, mikä luo varmentajalle keinon reagoida virheisiin ja estää niitä eskaloitumasta. Virheellisen tiedon seuraamukset kohdistuvat yrityksen sisällä johtoon, sillä heillä on kollektiivinen vastuu varmistaa raportoinnin lainmukaisuus. (Euroopan komissio 2022, 26, 66)

Yrityksen hallinto-, johto- ja valvontaelinten jäsenillä on siis kollektiivinen vastuu siitä, että raportointi laaditaan ja julkaistaan direktiivin ja kestävyysraportointiin liittyvien standardien vaatimusten mukaisesti (Euroopan Komissio 2022, 26). Tämä vastuu ulottuu myös kestävyysraportoinnin digitaaliseen saatavuuteen ja kollektiivinen vastuu koskee myös kolmannen maan emo- tai tytäryritysten edustajia, joiden on parhaan tietonsa ja kykynsä mukaan varmistettava, että kestävyysraportti laaditaan asianmukaisesti (Euroopan komissio 2022, 24, 30). Sanktiouhka ja johdon henkilökohtainen vastuu nostavat kestävyysraportoinnin asemaa organisaation hallinnossa. Oikeudelliset seuraamukset ohjaavat yrityksiä kehittämään sisäisiä valvontajärjestelmiä ja varmistamaan tiedon oikeellisuuden samalla tarkkuudella kuin taloudellisessa raportoinnissa, jotta läpinäkyvyyteen ja uskottavuuteen liittyviltä haasteilta vältytään. (Luo ym. 2023, 661; Luque-Vílchez ym. 2023, 644)

3.6 Varmentamisen haasteet

Kestävyystietojen tilintarkastuminen, eli uuden alueen mahdollistaminen tilintarkastukselle (O'Dwyer 2011, 1234), ilmenee tilintarkastusammattilaisten pyrkimyksenä laajentaa perinteistä tilintarkastusosaamistaan uusille markkina-alueille, kuten kestävyysraportoinnin varmentamiseen. Varmentamisprosessi rakentuu mekanismeille, jossa luodaan samanaikaisesti vakaa tietopohja ja siihen soveltuvat varmennettavat ympäristöt. (O'Dwyer 2011, 1230, 1234) Tilintarkastajataustaiset varmentajat soveltavat taloudellisen tiedon tarkastuksesta peräisin olevia käytäntöjä myös kestävyystarkastukseen. Taloudellisten tietojen tarkastuksessa olennaisuus on sidottu kvantitatiivisiin kynnyksiin ja lukuihin, jolloin tilintarkastuslogiikka soveltuu parhaiten kvantitatiivisen kovan tiedon luotettavuuden ja tarkkuuden arviointiin. ISAE 3000 -standardin geneerisyys ja tilintarkastuslogiikan painotus koviin faktoihin on käytännössä rajannut

varmennettavaksi katsottavan tiedon helposti mitattavaan ja todennettavaan muotoon (Sonnerfeldt & Pontoppidan 2020, 15). Tämä on johtanut monimutkaisempien, kontekstisidonnaisten ja laajempia sidosryhmiä koskevien aiheiden syrjäyttämiseen. Sosiaalisen tiedon ja ympäristötiedon monimuotoisuus sekä irrallisuus perinteisistä taloudellisista järjestelmistä aiheuttaa kritiikkiä erityisesti raportoinnin kattavuuden ja relevanssin varmentamisessa. (O'Dwyer 2011, 1250–1254)

ISAE 3000 -standardiin tukeutuva varmentaminen on tarjonnut perustan varmentamisen laajentamiselle uusiin kohteisiin (Sonnerfeldt & Pontoppidan 2020, 8–13). Vakiintuneiden ammattikunnan standardien käyttö antaa varmentamistoiminnalle rakenteellisen oikeutuksen vedoten olemassa olevan sääntelyrakenteen auktoriteettiin (O'Dwyer, 2011, 1259). Raporttien monimutkaistuksessa yritykset ovat etsineet varmentamisen tarjoajia, joiden pätevyys mielletään korkeaksi. Luvussa 3.1 mainittu Big 4 -yhtiöiden dominanssi on isomorfismin mukainen ilmiö: yritykset hakevat legitimitettä tunnetuilta brändeiltä, mikä johtaa markkinoiden keskittymiseen. Yritykset pyrkivät käyttämään olemassa olevia taloudellisia tilintarkastajiaan myös kestävyystietojen varmentamiseen kustannustehokkuuden ja logistisen mukavuuden vuoksi. (Bakarich ym. 2023, 1–3)

Sääntely, kuten Euroopan unionin CSRD-aloite, vahvistaa tilintarkastusyhteisöjen markkina-asemaa siirtämällä painopisteen pakollisiin ja standardoituihin menettelyihin (de Villiers ym. 2022, 728; O'Dwyer 2011, 1237). Kehitys suosii erityisesti Big 4 -yrityksiä, sillä ne hallitsevat vaadittavat globaalit menetelmät ja dokumentointikäytännöt. EU-sääntelyn ja kansainvälisten standardien yhdenmukaisuus noudattaa investointikeskeistä lähestymistapaa, joka hyödyntää tilintarkastuslogiikkaa. Kvantitatiivisen tiedon vaatimus nostaa keskiöön tilintarkastusammattilaisten ydinosaamisen eli luotettavuuden ja tarkkuuden varmistamisen (de Villiers ym. 2022, 736–738). Varmentamismarkkinan keskittyminen ja menetelmien vakioituminen palvelevat päämarkkinoiden tarvetta vertailukelpoiselle informaatiolle.

Kestävyysraportoinnin varmentamiseen liittyy myös haasteensa. Tutkimuksissa on havaittu suoraa näyttöä varmentamisprosessiin osallistuvien kokemasta ristiriidasta ja tahattomasta osallisuudesta viherpesun sertifiointiin. Auditoiden havaintojen mukaan neuvonta kohdistuu raportin parantamiseen toimintatapojen säilyessä ennallaan. Tämä ilmentää auditoiden kokemusta tilanteesta, jossa he toimivat sääntelyn muodollisena toteuttajana. (Gaudy & Malsch 2023, 266, 270) Tällöin varmentamisprosessi keskittyy olemassa olevien käytäntöjen muodolliseen dokumentointiin ja toimenpiteiden todellisen tehokkuuden ja seurausten arviointi jää toissijaiseksi (Gaudy & Malsch 2023, 266–267).

Yksi varmentamiseen liittyvä haaste on signaalivaikutus. Signaalivaikutus tarkoittaa tilannetta, jossa yritykset, joilla on aidosti korkealaatuinen kestävyys suorituskyky, pyrkivät vapaaehtoisesti hankkimaan ulkoisen varmentamisen todistaakseen julkistamiensa tietojen läpinäkyvyyden ja uskottavuuden sidosryhmille (Luo ym. 2023, 661–662). Kestävyysraportoinnin varmentamisen osittaisen vapaaehtoisuuden vuoksi sijoittajat saattavat aliarvioida julkistettujen positiivisten tietojen uskottavuutta, jolloin riippumaton varmentaminen toimii uskottavuuden parantajana ja tukee läpinäkyvyyttä. Empiiriset tutkimukset, jotka ovat testanneet esimerkiksi hiilivarmentamista, kumoavat ajatuksen siitä, että varmentaminen olisi yhteydessä huonoon todelliseen ESG suorituskykyyn. Tutkimuksessa havaitaan vahva empiirinen tuki sille, että yritykset, jotka ottavat käyttöön vapaaehtoisen hiilivarmentamisen, osoittavat parempaa ympäristö- ja hiilisuorituskykyä verrattuna ilman varmentamista toimiviin yrityksiin. (Luo ym. 2023, 676–678)

Varmentaminen on muodollinen mekanismi, mutta sen kyky ratkaista syvällinen luottamuspula riippuu sidosryhmien kyvystä ymmärtää varmentamisen rajat. Nykyistä varmentamiskäytäntöä voidaan verrata auton katsastamiseen: auton mekaaniset perusvaatimukset tarkastetaan, ja sille annetaan tietyn luotettavuuden leima, joka lisää uskottavuutta. Katsastus jättää avoimeksi kysymykset siitä, miten kuljettaja todellisuudessa ajaa tai kuinka mukava matkustajien matka on ollut pidemmällä aikavälillä, mikä luo tilaa odotuskuilulle ja osittain epätäydelliselle läpinäkyvyydelle.

4 Pohdinta ja johtopäätökset

Tässä tutkielmassa on pyritty selvittämään, miten kestävyysraportoinnin varmentaminen vastaa yritysvastuun teoreettisiin odotuksiin läpinäkyvyydestä ja uskottavuudesta. Tutkimus onnistuu selvittämään kestävyysraportoinnin varmentamisen kykyä vastata läpinäkyvyyden ja uskottavuuden odotuksiin rakentamalla pohjan kolmen eri teorian avulla ja peilaamalla näitä käytännön varmentamiseen. Ongelma on purettu osiin osoittamalla, että läpinäkyvyyden ja uskottavuuden tarve kumpuaa eri lähteistä, joihin varmentaminen vastaa eri tavoin.

Kestävyysraportointi on kehittynyt vastauksena tarpeeseen lisätä yritystoiminnan läpinäkyvyyttä, sillä yritysvastuu on siirtynyt hyväntekeväisyydestä kohti strategista johtamista. Tämä muutos edellyttää mitattavaa raportointia ja tilivelvollisuutta. Raportoinnin tavoitteena onkin tarjota sidosryhmille tietoa, jota ne tarvitsevat arvioidessaan organisaation toiminnan oikeutusta ja legitimitteettiä. Pelkkä raportointi ilman ulkopuolista varmentamista on kuitenkin osoittautunut riittämättömäksi. Raportointi on kohdannut haasteita uskottavuuden osalta, ja epäilyt viherpesusta eivät ole harvinaisuuksia. Ilman valvontaa läpinäkyvyyden tavoite uhkaa jäädä toteutumatta, minkä takia varmentaminen on tuotu lisäämään raportoinnin uskottavuutta. Teoreettinen viitekehys paljastaa ristiriidan yritysjohdon intressien ja sidosryhmien tietotarpeiden välillä. Agenttiteoria selittää tämän epäluottamuksen juurisyyn. Päämiehet eivät voi nähdä verhon läpi, ja tämä epävarmuus luo tarpeen valvontamekanismille. Agenttiteoria vaatii tähän ratkaisuksi valvontamekanismia, joka varmistaa tiedon oikeellisuuden. Sidosryhmäteoria laajentaa tätä vaatimusta, ja valvonnan kohde ulottuu taloudellisen tuloksen ulkopuolelle kattaen laajan joukon intressejä työntekijöistä luontoon. Sidosryhmät vaativat, että valvonta varmistaa yrityksen toimivan oikein kaikilla vastuullisuuden osa-alueilla.

Markkinat ovat vastanneet valvonnan tarpeeseen ulkoisella varmentamisella, joka tuo riippumattoman asiantuntijan vahvistamaan tietojen luotettavuuden. Uskottavuuden maksimoimiseksi toteutus on noudattanut institutionaalisen teorian kuvaamaa isomorfismia, jossa yritykset jäljittelevät vakiintuneita toimintatapoja. Tämän seurauksena kestävyysraportoinnin varmentaminen perustuu vahvasti taloudelliseen tilintarkastukseen. Markkinoita hallitsevat Big 4 -tilintarkastusyhteisöt ja varmentamisessa käytetään yleisesti ISAE 3000 -standardia, sillä tilintarkastusammattilaisten käyttäminen viestii sitoutumisesta laatuun. Tämä ratkaisu on looginen legitimitteetin näkökulmasta. Isomorfismi on johtanut siihen, että kestävyysraportoinnin varmennus on osittain yhdenmukaistunut ja teknistynyt taloushallinnon ehdoilla. Tämä ratkaisumalli on kuitenkin synnyttänyt ongelman, jota kutsutaan odotuskuiluksi. Varmentamisen työkalut on lainattu

talousmaailmasta, joten ne soveltuvat heikosti kestävyysraportoinnin laadulliseen sisältöön. Ristiriita syntyy, koska kestävyystieto on moniulotteista ja subjektiivista. Tilintarkastuslogiikka edellyttää objektiivista ja mitattavaa dataa. ISAE 3000 -standardin mukainen varmentaminen keskittyy prosessien ja datan eheyden tarkastamiseen rajoitetulla varmuudella, ja sisällölliset kestävyyskysymykset jäävät vähemmälle huomiolle. Varmentaja tarkistaa, ovatko luvut virheettömiä ja prosessit kuvatun kaltaisia. Sidosryhmät puolestaan olettavat varmentajan varmistavan, että yritys toimii aidosti vastuullisesti. Aiemmin esitetty vertaus auton katsastukseen tiivistää varmentamisen nykytilan, eli tekninen oikeellisuus ei takaa strategista laatua. Varmentaminen sertifioi raportin teknisen oikeellisuuden. Varmentaminen rajaa yrityksen toiminnan laadun, sekä kestävyysstrategian arvioinnin ulkopuolelle.

Kestävyysraportoinnin varmentaminen toimii nyky muodossaan niin sanotusti välttämättömänä leimana, joka tuottaa yritykselle sen tarvitsemaa legitimizeettiä ja rauhoittaa markkinat. Varmentaminen ratkaisee agenttiteorian mukaisen ongelman tiedon epäsymmetriasta muuttamalla pehmeän kestävyystiedon kovaksi, sijoittajakelpoiseksi dataksi. Tämä vähentää riskiä ja palvelee pääomamarkkinoiden tarpeita. Tämä tekninen ratkaisu jättää kuitenkin sidosryhmien syvemmät odotukset tyydyttämättä. Odotuskuilu säilyy, sillä nykyisellään varmentaminen ei pysty täysin vastaamaan vaatimukseen kokonaisvaltaisesta vastuullisuuden arvioinnista sen monimutkaisuuden takia. Varmentaminen lisää raportoinnin uskottavuutta ja läpinäkyvyyttä teknisessä mielessä, mutta yritysvastuun moniulotteinen luonne ja sidosryhmien tarve syvällisemmälle tiedolle jäävät osittain nykyisten varmentamisstandardien ulottumattomiin. Tutkimus vastaa asetettuihin tutkimuskysymyksiin onnistuneesti.

Millaisia odotuksia yritysvastuun tavoitteet asettavat kestävyysraportoinnille? Yritysvastuun tavoitteet asettavat kestävyysraportoinnille vaatimuksen läpinäkyvyydestä ja uskottavuudesta. Sidosryhmät edellyttävät organisaatiolta luotettavaa tietoa toiminnan vaikutuksista arvioidakseen sen legitimizeettiä. Raportoinnin tehtävänä on toimia strategisena välineenä, joka muuttaa yritysvastuun periaatteet mitattavaksi informaatioksi ja mahdollistaa sidosryhmien luottamuksen säilymisen. Odotukset kohdistuvat raportoinnin kykyyn välittää totuudenmukainen kuva yrityksen suorituskyvystä suhteessa sen sidosryhmiin.

Mitä riskejä agenttiteoria ja institutionaaliset paineet nostavat kestävyysraportoinnissa? Agenttiteoria nostaa keskeiseksi riskiksi tiedon epäsymmetrian ja johdon mahdollisen opportunistin. Johdolla on houkutus edistää omaa etuaan sidosryhmien kustannuksella, mikä luo viherpesun uhkan. Institutionaaliset paineet ohjaavat organisaatioita kohti isomorfismia

legitimiteetin saavuttamiseksi. Riskinä on raportoinnin muuttuminen symboliseksi suoritteeksi, jossa ulkoinen legitimitetti korostuu sisällöllisen vaikuttavuuden sijaan. Paineet ylläpitää julkisivua saattavat johtaa tilanteeseen, jossa raportointi noudattaa muodollisia vaatimuksia ilman strategista muutosta.

Miten kestävyysraportoinnin varmentaminen käytännössä voi vastata näihin haasteisiin?

Käytännön varmentaminen vastaa haasteisiin hyödyntämällä riippumattomia asiantuntijoita ja vakiintuneita standardeja. Prosessi vahvistaa raportoidun tiedon teknistä luotettavuutta ja vähentää tiedon epäsymmetriaa muuttamalla kestävyystietoa osin todennettavaan muotoon. Varmentaminen toimii markkinoilla signaalina laadusta ja sitoutumisesta, mikä rauhoittaa sidosryhmiä. Ratkaisu painottuu taloudellisen tilintarkastuksen logiikkaan ja prosessien virheettömyyden varmistamiseen. Tämä lähestymistapa tuottaa sijoittajien vaatimaa varmuutta tiedon oikeellisuudesta osittain.

Tulevaisuuden tutkimuksessa keskeinen aihe on sääntelyn, kuten kestävyysraportointidirektiivin vaikutus, joka siirtää kestävyysraportoinnin kenttää kohti pakollista varmentamista.

Tämä on looginen jatkumo, sillä tämä tutkimus on rajattu teoreettiseksi kirjallisuuskatsaukseksi, joka selittää varmentamisen tarvetta teorioiden avulla. Kestävyysraportointidirektiivi on vasta tulossa voimaan portaittain ja raportointi on muuttumassa asteittain lakisääteiseksi. Koska nykyinen tutkimus on tarkastellut ilmiötä pääosin varmentamisen vapaaehtoisuuden ja markkinapaineiden näkökulmasta, tulevaisuuden tutkimuksen on hyvä selvittää, miten pakottava sääntely muuttaa yritysten käytöstä käytännössä. Poistaako se esimerkiksi agenttiteorian ennustaman opportunistin tehokkaammin kuin vapaaehtoisuus. Tutkimusta tarvitaan esimerkiksi myös siitä, miten kohtuullinen varmuus toimii viherpesun torjunnassa ja sidosryhmien luottamuksen vahvistamisessa varmennettuihin kestävyystietoihin. Tämän tutkimuksen rajauksissa on nimenomaisesti jätetty raportoinnin tekninen sisällöntuotanto ja laskentatoimi tarkastelun ulkopuolelle. Euroopan unionin tavoitteena on siirtyä rajatusta varmuudesta kohti kohtuullista varmuutta. Nykyinen varmentaminen on usein rajoitettua, perustuen analyyttisiin menettelyihin ja haastatteluihin ilman syvällistä sisäisen valvonnan testausta. Koska kohtuullinen varmuus vaatii huomattavasti laajempaa työtä ja prosessien testaamista, on kriittistä tutkia, miten tämä tekninen ja resursseja vaativa muutos toteutetaan ja onnistuuko se ilman, että kustannukset nousevat kohtuuttomiksi suhteessa hyötyihin.

Lähteet

- Bakarich, K. M., Baranek, D. & O'Brien, P. E. (2023). The Current State & Future Implications of Environmental, Social, & Governance Assurance. *Current Issues in Auditing*, 17(1), pp. A1–A21. DOI:10.2308/CIIA-2022-012.
- Carroll, A. B. (1991). The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, July 1991. DOI:10.1016/0007-6813(91)90005-G.
- Clarkson, M. (1995) A Stakeholder framework for analyzing & evaluating corporate social performance. *Academy of Management Review*, 20 (1), 92–117. DOI:10.2307/258888
- de Villiers, C., La Torre, M. & Molinari, M. (2022). The Global Reporting Initiative's (GRI) past, present and future: critical reflections and a research agenda on sustainability reporting (standard-setting). *Pacific Accounting Review*, 34(5), 728–747. DOI:10.1108/PAR-02-2022-0034.
- DiMaggio, P. J. & Powell, W. W. (1983). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism & Collective Rationality in Organizational Fields. *American Sociological Review*, 48(2), pp. 147–160. DOI:10.2307/2095101.
- Eisenhardt, K. M. (1989). Agency Theory: An Assessment and Review. *The Academy of Management Review*, 14(1), 57–74. DOI:10.2307/258191.
- Euroopan parlamentti ja neuvosto (2022). DIRECTIVE (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting. *Euroopan unionin virallinen lehti*, L 322, 15–80.
- Free, C., Jones, S. & Tremblay, M. S. (2024). Greenwashing & sustainability assurance: a review & call for future research. *Journal of Accounting Literature*. DOI:10.1108/JAL-11-2023-0201.
- Freeman, R. E. & McVea, J. (2001). A Stakeholder Approach to Strategic Management. *Darden Graduate School of Business Administration Working Paper No. 01-02*. Charlottesville: University of Virginia. DOI:10.2139/ssrn.263511.
- Gaudy, C. & Malsch, B. (2023). Auditors' search for meaningfulness in sustainability assurance work. *Qualitative Research in Accounting & Management*, 20(2), 257–277. DOI:10.1108/QRAM-10-2022-0161.
- Global Reporting Initiative. (2021). GRI 1: Foundation 2021. Amsterdam: Global Reporting Initiative. Saatavilla:

- Jensen, M. C. & Meckling, W. H. (1976/2019). Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs & Ownership Structure. *Journal of Financial Economics*, 3, pp. 305-360. DOI:10.1016/0304-405X(76)90026-X.
- Khan, H. Z., Bose, S., Mollik, A. T. & Harun, H. (2021). 'Green Washing' or 'Authentic Effort'? An Empirical Investigation of the Quality of Sustainability Reporting by Banks. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 34(2), 338–369. DOI:10.1108/AAAJ-01-2018-3330.
- KPMG. (2024). CSRD-direktiivin vaikutukset kestävyysraportointiin. *KPMG*. Saatavilla: <https://kpmg.com/fi/fi/ajankohtaista/esg/csrd-direktiivin-vaikutukset-kestavyysraportointiin.html>, haettu 2.10.2025.
- Laine, M., Tregidga, H. & Unerman, J. (2022). Sustainability Accounting and Accountability. 3. painos. Abingdon: Routledge. *European Accounting Review*, 18(2), 413-420. DOI:10.1080/09638180902928069.
- Luo, L., Tang, Q., Fan, H. & Ayers, J. (2023). Corporate carbon assurance and the quality of carbon disclosure. *Accounting & Finance*, 63(1), 657–690. DOI:10.1111/acfi.13060
- Luque-Vilchez, M., Cordazzo, M., Rimmel, G. & Tilt, C. (2023). Key aspects of sustainability reporting quality and the future of GRI. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 14(4), 637–659. DOI:10.1108/SAMPJ-03-2023-0127.
- Neilimo, K. & Näsi, J. (1980). Nomoteettinen tutkimusote ja suomalainen yrityksen taloustiede: tutkimus positivismiin soveltamisesta. Tampereen yliopisto, Tampere.
- O'Dwyer, B. (2011). The Case of Sustainability Assurance: Constructing a New Assurance Service. *Contemporary Accounting Research*, 28(4), pp. 1230-1266. DOI:10.2139/ssrn.1742826.
- O'Dwyer, B. (2023). Theorising Environmental Accounting and Reporting. Teoksessa Adams, C. ym. (Toim.), *The Routledge Handbook of Environmental Accounting*. Taylor & Francis Group.
- PwC. (2021). The economic realities of ESG. PwC. Saatavilla: <https://www.pwc.com/economic-realities-of-ESG>, haettu
- Simnett, R. (2012). Assurance of sustainability reports: Revision of ISAE 3000 and associated research opportunities. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 3(1), 89–98. DOI: 10.1108/20408021211223570.
- Sonnerfeldt, A. L. L. & Pontoppidan, C. A. (2020) The Challenges of Assurance on Non-financial Reporting. *Accounting, Economics & Law*. DOI:10.1515/acl-2018–0050.
- Suchman, M. C. (1995). Managing Legitimacy: Strategic and Institutional Approaches. *The Academy of Management Review*, 20(3), 571–610. DOI:10.2307/258788.

Vilka, H. (2023). Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Art House, Helsinki.

Liitteet

Liite 1 Selvitys tekoälyn käytöstä

Olen käyttänyt generatiivista tekoälyä opinnäyteprosessini tukena sen eri vaiheissa ja eri tarkoituksiin. Käyttämäni työkalut, niiden käytön tarkoitus sekä tekoälyn tuotosten verifioimiseksi tekemäni toimet on kuvattu alla. Samalla vakuutan, että olen käyttänyt tekoälytyökaluja asianmukaisella huolellisuudella, olen ilmoittanut niiden käytöstä voimassa olevan ohjeistuksen mukaisesti ja otan täyden vastuun tämän työni sisällöstä kokonaisuudessaan.

1. Käytetty työkalu: OpenAI ChatGPT (GPT-5.1-versio)

Käytön vaihe: Aiheen ideointi ja käsitteiden jäsentely

Käyttötarkoitus: Käytin tekoälyä hahmottaakseni alustavasti eri teorioiden välistä jännitettä kestävyysraportoinnin kontekstissa. Lisäksi hain ideoita englanninkielisten hakusanojen löytämiseksi.

Esimerkki kehoitteesta: Miten agenttiteoria selittää kestävyysraportoinnin varmentamisen tarvetta ja mitä ristiriitoja siihen liittyy sidosryhmäteorian näkökulmasta? Listaa loppuun keskeisiä englanninkielisiä hakusanoja

Todentaminen: Tekoälyn antamat vastaukset toimivat vain ideoinnin tukena. Varmistin teorioiden oikeellisuuden alkuperäislähteistä (mm. Jensen & Meckling 1976; Freeman 1984) ja kirjoitin tekstiosuudet kokonaan itse näiden lähteiden pohjalta. En käyttänyt tekoälyn tuottamaa tekstiä suoraan työssä.

2. Käytetty työkalu: OpenAI ChatGPT (GPT-5.1-versio)

Käytön vaihe: Tekstin muokkaaminen ja luettavuuden selkeyttäminen

Käyttötarkoitus: Käytin tekoälyä omien tekstikappaleiden kielenhuoltoon, lauserakenteiden sujuvoittamiseen ja kielioppivirheiden tarkistamiseen.

Esimerkki kehoitteesta: Tarkista seuraavan tekstin kielioppi ja ehdota miten sen saa helpompi lukuisemmaksi.”: [liitetty oma ote tekstistä max. 4 virkettä]

Todentaminen: Kävin läpi jokaisen tekoälyn tekemän muutosehdotuksen. Lisäsin vain ne korjaukset, jotka paransivat luettavuutta muuttamatta alkuperäistä merkitystä. Vastaan itse lopullisesta tekstiasusta.

3. Käytetty työkalu: OpenAI ChatGPT (GPT-5.1-versio)

Käytön vaihe: Työn viimeistely ja lähdeluettelon laatiminen

Käyttötarkoitus: Käytin tekoälyä lähdemerkintöjen tekniseen muotoiluun. Syötin tekoälylle keräämäni lähdetiedot ja pyysin sitä muotoilemaan ne vaadittuun viittausmuotoon.

Esimerkki kehoitteesta: Muotoile seuraavat lähdetiedot ohjeistuksen mukaisesti: [liitteenä sekä yksittäisiä lähteitä, että tarkka ohjeistus lähteen muotoilusta].

Todentaminen: Tarkistin tekoälyn luoman luettelon rivi riviltä. Vertasin jokaista viitettä alkuperäiseen teokseen ja varmistin, että vuosiluvut, sivunumerot ja julkaisutiedot ovat virheettömiä. Varmistin myös, että tekoäly ei hallusinoinut omia lähteitä. Vastaan täysin lähdeluettelon oikeellisuudesta.